

Праграмны дакумент: "Аналізуючы еўрапейскую перспектыву для дэмакратычнай Беларусі: меркаванні экспертаў і беларускіх дэмакратычных сіл".

8/2/2024

Па матэрыялах круглага стала "Беларусь - ЕС: ад нейтралітэту да еўрапейскай інтэграцыі", які адбыўся 17 лістапада 2023 года і быў арганізаваны Інстытутам развіцця і сацыяльнага рынку для Беларусі і Усходняй Еўропы.

Аўтары: Роза Турарбекава, Вікторыя
Леўкавец
Пры фінансавай падтрымцы:
KONRAD-ADENAUER-STIFTUNG E. V., Афіцыйны
фонд Беларусі

Змест

Уступленне	2
Панэль 1. Меркаванні беларускіх экспертаў і экспертаў ЕС аб адносінах Беларусі і ЕС, стратэгіі ЕС у дачыненні да Беларусі і працэсе пашырэння Еўрасаюзу.	3
1. Гістарычны агляд адносін Беларусі і ЕС у часы рэжыму Лукашэнкі: асноўныя ўрокі і шлях да дэмакратычнай Беларусі.	3
2. Падыход ЕС да Беларусі: погляд з Бруселя	5
3. Апытанне аб еўрапейскай стратэгіі для Беларусі і роля Германіі ў падтрымцы дэмакратычнай Беларусі	7
4. Асноўныя выклікі для пашырэння Еўропы	9
5. Аргументы за і супраць еўрапейскай перспектывы для Беларусі	10
Панэль 2. Меркаванні і праграмы беларускіх дэмакратычных сіл адносна еўрапейскай перспектывы Беларусі.	12
1. Адрозненні ў стратэгіі	12
2. Абгрунтаванне прынятых рашэнняў	13
3. Вобласці супрацоўніцтва: розныя акцэнты	14
Высновы	16
Рэкамендацыі	17

Уступленне

Адносіны Беларусі і Еўрапейскага саюза (ЕС) мелі складаную гісторыю, адзначаную перыядамі напружанасці і збліжэння. ЕС паслядоўна заклікаў да дэмакратычных рэформаў у Беларусі, адначасова ўводзячы санкцыі ў адказ на парушэнні правоў чалавека і асноўных свабод. Перыяды дыпламатычнай адлігі спрыялі назапашванню сацыяльнага капіталу ў выглядзе супрацоўніцтва і кантактаў з дэмакратычнай апазіцыяй, грамадзянскай супольнасцю і незалежнымі СМІ. Аднак пасля амаль трох дзесяцігоддзяў узаемадзеяння з афіцыйным Мінскам ЕС не мае поспеху ў дэмакратызацыі Беларусі.

Крызіс пасля выбараў 2020 года і пачатак поўнамаштабнай вайны Расіі супраць Украіны ў лютым 2022 года сталі дзвюма галоўнымі падзеямі, якія сфармавалі цяперашнюю палітычную абстаноўку ў Беларусі. З аднаго боку, яны прывялі да ўзмацнення аўтарытарных тэндэнцый унутры Беларусі. Аляксандр Лукашэнка, які кіруе Беларуссю з 1994 года, жорстка душыў масавыя пратэсты, пераследваў тых, хто выступаў супраць рэжыму, і вымусіў многіх збегчы з Беларусі.

З іншага боку, гэтыя падзеі прывялі да фармавання моцнай групы прыхільнікаў дэмакратычных пераменаў у Беларусі. Беларускія дэмакратычныя сілы ў выгнанні на чале са Святланай Ціханоўскай вельмі актыўна дамагаюцца падтрымкі Захада з мэтай аказання ціску на рэжым Лукашэнкі і дэмакратызацыю Беларусі. Дэмакратычныя перамены ў Беларусі таксама могуць адыграць важную ролю ў забеспячэнні ўстойлівага міру ва Украіне - гэта менавіта тое пытанне, якое часта застаецца за рамкамі дыскусій, накіраваных на пошук паспяховых рашэнняў у справе расійска-украінскай вайны.

У жніўні 2023 года беларускія дэмакратычныя сілы прынялі важны [дакумент](#), які дэкларуе стратэгію еўрапейскай інтэграцыі Беларусі. Праеўрапейскія намаганні беларускіх палітычных эліт пасылаюць моцны сігнал і дэманструюць гатоўнасць пакласці канец эпосе "геапалітычнага нейтралітэту" Беларусі, які прасоўваў рэжым Лукашэнкі, вырваць Беларусь з абдымкаў Расіі і далучыцца да еўрапейскай сям'і. Гэта вырашальны момант для ЕС, каб пераасэнсаваць і перагледзець сваю стратэгію ў дачыненні да Беларусі.

Як змянялася гэтая стратэгія з цягам часу? Ці ўлічвае яна змененае пасля ўварвання Расіі ва Украіну міжнароднае асяроддзе? Наколькі яна эфектыўная і ўстойлівая, і ў якіх сферах яе можна палепшыць?

У гэтым праграмным дакуменце прааналізаваны і падсумаваны вынікі круглага стала "Беларусь - ЕС: ад нейтралітэту да еўрапейскай інтэграцыі", які адбыўся ў лістападзе 2023 года. Дыскусія была падзеленая на дзве часткі - экспертную і палітычную. Экспертная група прааналізавала дэбаты вакол еўрапейскай перспектывы для дэмакратычнай Беларусі і абмеркавала прапановы па ўмацаванні адносін паміж Беларуссю і ЕС. На палітычнай панэлі прадстаўнікі дэмакратычных сіл выказалі свае меркаванні адносна

патэнцыйнага членства Беларусі ў ЕС і сфармулявалі свае прапановы па развіцці супрацоўніцтва Беларусі і ЕС у будучыні. На аснове выступаў спікераў былі распрацаваны 10 палітычных рэкамендацый для стратэгіі ЕС у дачыненні да рэжыму Лукашэнкі, а таксама для адносін ЕС з беларускімі дэмакратычнымі сіламі і грамадзянскай супольнасцю.

Панэль 1. Меркаванні беларускіх экспертаў і экспертаў ЕС аб адносінах Беларусі і ЕС, стратэгіі ЕС у дачыненні да Беларусі і працэсе пашырэння Еўрасаюзу.

У ходзе гэтай дыскусіі эксперты-удзельнікі з Беларусі і ЕС абмеркавалі розныя аспекты адносін Беларусі і ЕС, асноўныя прынцыпы цяперашняга падыходу ЕС да Беларусі і выклікі, звязаныя з пашырэннем ЕС. Акрамя гэтага былі прааналізаваныя галоўныя вынікі апытання па тэме еўрапейскай стратэгіі для Беларусі, а таксама аргументы за і супраць еўрапейскай перспектывы для Беларусі.

1. Гістарычны агляд адносін Беларусі і ЕС у часы рэжыму Лукашэнкі: асноўныя ўрокі і шлях да дэмакратычнай Беларусі.

За апошнія 30 гадоў кіравання Лукашэнкі ў Беларусі ЕС выпрабаваў мноства розных стратэгий у дачыненні да гэтай краіны. Комплексны падыход ЕС грунтуваўся на прынцыпе больш цеснай палітычнай і эканамічнай інтэграцыі ў абмен на дэмакратычныя рэформы ў Беларусі.

У розныя перыяды на адносіны Беларусі і ЕС уплываў адзін важны фактар - ступень рэпрэсій, гвалту і парушэння правоў чалавека беларускім рэжымам, на якія ЕС быў вымушаны рэагаваць і адпаведным чынам і карэктаваць сваю палітыку. Моманты абвастрэнняў у адносінах часта супадалі з перыядам выбарчай кампаніі ў Беларусі, асабліва прэзідэнцкімі выбарамі, якія заўсёды суправаджаліся жорсткімі рэпрэсіямі, і як наступства, прыводзілі да замарожвання адносін паміж ЕС і афіцыйным Мінскам.

ЕС ужываў розныя абмежавальныя меры супраць рэжыму Лукашэнкі. Санкцыйная палітыка набыла асаблівую моц пасля прэзідэнцкіх выбараў 2020 года. У выніку ЕС прыняў некалькі пакетаў санкцый, уключаючы персанальныя санкцыі супраць канкрэтных асоб, якія маюць дачыненне да парушэнняў правоў чалавека, і эканамічныя (сектаральныя) санкцыі, накіраваныя на найважнейшыя сектары беларускай эканомікі.

Аднак такая палітыка ЕС пакуль не прынесла значных станоўчых вынікаў і не прывяла да істотнага аслаблення рэжыму Лукашэнкі.

Асноўным прадметам крытыкі палітыкі ЕС у дачыненні да Беларусі з'яўляецца яе непаслядоўнасць. ЕС не прытрымліваўся нейкага ўстойлівага курсу дзеянняў у дачыненні да Беларусі і ў розныя перыяды вылучаў розныя ўмовы, якія афіцыйны Мінск павінен быў выканаць для аднаўлення супрацоўніцтва і паляпшэння адносін з ЕС. Напрыклад, пасля прэзідэнцкіх выбараў 2010 года, пасля якіх пачаліся жорсткія рэпрэсіі, ЕС замарозіў стасункі з афіцыйным Мінскам. Неабходныя ўмовы для аднаўлення дружалюбных адносін з ЕС ўключалі вызваленне і рэабілітацыю палітычных зняволеных. Нягледзячы на тое, што рэжым Лукашэнкі не выканаў гэтыя ўмовы, ЕС змякчыў свой падыход да Беларусі, калі змянілася геапалітычная сітуацыя што да рэгіянальнай бяспекі. У прыватнасці, пасля таго, як Расія напала на Украіну ў 2014 годзе і анэксавала Крым, Лукашэнка не падтрымаў Расію і абвясціў Беларусь гарантам і донарам рэгіянальнай бяспекі, а таксама пасярэднікам ва ўрэгуляванні крызісу. ЕС высока ацаніў намаганні афіцыйнага Мінска і распачаў крокі па аднаўленні дыпламатычных адносін з рэжымам Лукашэнкі, хоць ён і не выканаў раней пастаўленыя ўмовы ЕС па вызваленні і рэабілітацыі палітвязняў.

Які падыход можна лічыць больш паспяховым: санкцыі або супрацоўніцтва з рэжымам Лукашэнкі?

Па словах Паўла Слюнькіна, запрошанага навуковага супрацоўніка Еўрапейскага савета па міжнародных адносінах (ECFR), перыяды збліжэння і супрацоўніцтва паміж Беларуссю і ЕС былі значна больш выгаднымі для ўсіх бакоў у параўнанні з перыядамі застою і замарожвання адносін. Гэтыя перыяды былі выгадныя рэжыму Лукашэнкі, беларусам, якія жывуць унутры Беларусі, а таксама ЕС. На працягу сямі гадоў збліжэння, з 2014 па 2020 год, беларускія ўлады далі магчымасць адбыцца беспрэцэдэнтнай лібералізацыі ў краіне. Беларусь стала больш адкрытай для прамых замежных інвестыцый, быў устаноўлены бязвізавы рэжым з 75 краінамі, які даў штуршок развіццю ўязнога турызму. Гэтыя крокі прывялі да росту пэўных сектараў беларускай эканомікі, такіх як ІТ-сектар, і прывялі да фарміравання станоўчага іміджу Беларусі на міжнароднай арэне.

Гэты этап збліжэння завяршыўся прэзідэнцкімі выбарамі, якія адбыліся ў 2020 годзе, падчас якіх Лукашэнка паказаў, што ён не гатовы адмовіцца ад сваёй улады. Цяперашняя сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі яшчэ ніколі не была такой дрэннай. Дыпламатычныя, палітычныя і эканамічныя адносіны паміж Беларуссю і ЕС зведзены да мінімуму.

Гісторыя адносін Беларусі і ЕС паказала, што эвалюцыя палітычнага рэжыму ў Беларусі ў больш дэмакратычную форму немагчыма датуль, пакуль Лукашэнка застаецца ва ўладзе. Хоць Лукашэнка і дапусціў некаторыя дэмакратычныя змены ў перыяд да прэзідэнцкіх выбараў 2020 года, калі ён адчуў экзістэнцыйную пагрозу сабе, а таксама сваёй сям'і і найбліжэйшаму атачэнню, ён вярнуўся да звычайнай для яго мадэлі паводзінаў і зрабіў усё, каб захаваць сваю ўладу.

Што тычыцца санкцый, то прыхільнікі такога падыходу ведалі, што залежнасць Лукашэнкі ад Крамля і залежнасць беларускай эканомікі ад Расіі істотна ўзрастуць пасля ўвядзення абмежавальных мераў. Здавалася б, Лукашэнка хацеў бы пазбегнуць гэтага сцэнару і для гэтага паспрабаваць пайсці на некаторыя саступкі, такія як вызваленне палітвязняў і зніжэнне градусу рэпрэсій. Аднак гэтага пакуль не адбылося. Замест гэтага Лукашэнка прыняў новыя правілы гульні і вырашыў прытрымлівацца новага падыходу, прыняўшы панаванне Пуціна над сабой, забяспечваючы сваё палітычнае выжыванне ў кароткатэрміновай перспектыве.

Аднак гэта не азначае, што Лукашэнку задавальвае такі статус-кво, і што ён не паспрабуе змяніць яго на больш познім этапе. Пакуль ён лічыць, што час на яго баку, і выкарыстоўвае гэты час для поўнага задушэння любых праяў пратэснай актыўнасці ў беларускім грамадстве, чакаючы паляпшэння геапалітычнай сітуацыі, якая дала б яму больш прасторы для зносін з Масквой. Такім чынам, дагэтуль палітычнай машыне на чале з Лукашэнкам удавалася адаптавацца да новых абставін і павысіць сваю ўласную ўстойлівасць. Важна, каб палітыкі ў Брусэлі ўлічвалі гэтыя новыя правілы гульні пры распрацоўцы сваёй стратэгіі ў дачыненні да Беларусі.

2. Падыход ЕС да Беларусі: погляд з Бруселя.

У жніўні 2023 года Жазэп Барэль, Вярхоўны прадстаўнік Саюза па замежных справах і палітыцы бяспекі, адзначыў, што ЕС будзе падтрымліваць дэмакратычную Беларусь столькі, колькі спатрэбіцца на яе шляху да пабудовы свабоднай і квітнеючай краіны, якая была б гатовая стаць часткай мірнай Еўропы. Як акрэсліў спецыяльны пасланнік ЕС па сувязях з краінамі Усходняга партнёрства Дзірк Шубель, цяперашні падыход ЕС да Беларусі заснаваны на некалькіх асноўных прынцыпах:

1. Абарона дэмакратыі і правоў чалавека

На працягу доўгага часу ЕС заклікаў беларускі рэжым прытрымлівацца сваіх міжнародных абавязацельстваў адносна павагі асноўных свабод, у прыватнасці свабоды сходаў і грамадскіх арганізацый, а таксама свабоды слова і сродкаў масавай інфармацыі.

Пасля сфальсіфікаваных прэзідэнцкіх выбараў 2020 года прайшло тры гады, але масавыя рэпрэсіі ў Беларусі не зменшыліся. Паводле звестак праваабарончага цэнтра "Вясна", цяпер у Беларусі налічваецца больш за 1500 палітвязняў. Многія з іх, у тым ліку Сяргей Ціханоўскі і Віктар Бабарыка, утрымліваюцца ў поўнай ізаляцыі. Беларусы за мяжой таксама жывуць пад пастаяннай пагрозай пераследу з боку рэжыму. У верасні 2023 года Лукашэнка падпісаў указ, які забараніў беларускім грамадзянам за мяжой падаваць заявы на атрыманне новых пашпартоў, заключаць дамовы, якія тычацца маёмасці і

рэгістраваць нованароджаных. Цяпер гэта можна зрабіць толькі ў Беларусі, дзе выгнанцам пагражае небяспека атрымаць турэмныя тэрміны.

ЕС мае доўгую гісторыю барацьбы з таталітарнымі рэжымамі, напрыклад, у Іспаніі, Італіі і Германіі. Менавіта таму ЕС неадкладна адрэагаваў рэзкай крытыкай сфальсіфікаваных прэзідэнцкіх выбараў 2020 года ў Беларусі і жорсткіх рэпрэсій, якія рэжым Лукашэнкі выкарыстаў для падаўлення масавых пратэстаў. ЕС спыніў двухбаковае супрацоўніцтва з беларускімі ўладамі, увёў санкцыі і ўзмацніў сваю падтрымку беларускага народа і грамадзянскай супольнасці. Асноўнай мэтай санкцый з'яўляецца аказанне ціску на беларускі рэжым з мэтай спынення рэпрэсій, вызвалення палітвязняў і іншых незаконна затрыманых грамадзян, а таксама ініцыяванне інклюзіўнага дыялогу з беларускім грамадствам па рознабаковых палітычных і эканамічных рэформах. З 2020 года ЕС выдзеліў больш за 138 мільёнаў еўра на падтрымку беларускага народа, уключаючы ахвяр рэпрэсій, актывістаў грамадзянскай супольнасці і незалежныя СМІ.

2. Забеспячэнне суверэнітэту і незалежнасці Беларусі

Беларусь пры рэжыме Лукашэнкі стала саўдзельніцай вайны Расіі ва Украіне. Лукашэнка дазволіў Расіі выкарыстоўваць беларускую тэрыторыю ў якасці пляцоўкі для пачатку расійскага ўварвання ва Украіну, для размяшчэння ваенізаванай групы "Вагнер" і для размяшчэння расійскай ядзернай зброі. Нелегальная міграцыя таксама працягвае выкарыстоўвацца ў якасці інструмента дэстабілізацыі сітуацыі на межах з ЕС. Гэтымі дзеяннямі рэжым Лукашэнкі не толькі паставіў пад пагрозу рэгіянальную бяспеку, але і абмяняў суверэнітэт Беларусі на падтрымку Крамля, асабліва праз актывізацыю супрацоўніцтва з Расіяй у рамках Саюзнай дзяржавы Расіі і Беларусі.

У адказ на гэта ЕС паставіў перад сабой мэту аказваць падтрымку розным ініцыятывам, накіраваным на захаванне і ўмацаванне беларускай мовы, самабытнасці і культуры. ЕС цвёрда перакананы, што ні адна з краін не можа нападаць на сваіх суседзяў, парушаць іх суверэнітэт і тэрытарыяльную цэласнасць, і гатовы задзейнічаць такія механізмы, як санкцыі, каб спыніць падобныя захады неапраўданай агрэсіі.

3. Аказанне падтрымкі беларускаму народу

ЕС падтрымліваў беларускі народ з першага дня паслявыбарчага крызісу 2020 года і будзе працягваць рабіць гэта да пачатку дэмакратычных перамен у Беларусі. ЕС лічыць сваім абавязкам стабілізацыю беларускай эканомікі, што прадугледжвае план ўсебаковай падтрымкі. Гэта спрыяла б стварэнню новых працоўных месцаў і павышэнню якасці жыцця людзей. У дадатак да гэтага, ЕС імкнецца падтрымаць беларускі бізнэс у выгнанні. Акрамя таго, у чэрвені 2023 года ЕС запусціў Кансультатывую групу для супрацоўніцтва з беларускімі дэмакратычнымі сіламі і грамадзянскай супольнасцю, якая мусіць стаць асноўнай платформай для зносін і сумесных дзеянняў у падтрымку

дэмакратычнай Беларусі. У рэшце рэшт і Усходняе партнёрства застаецца важным інструментам камунікацыі з Беларуссю, асабліва з грамадзянскай супольнасцю і беларускімі дэмакратычнымі сіламі, і ЕС рашуча настроены на працяг сваёй падтрымкі Усходняга партнёрства. Польшча ўжо абвясціла, што яна арганізуе саміт Усходняга партнёрства ў 2025 годзе падчас свайго старшынства ў ЕС.

3. Апытанне аб еўрапейскай стратэгіі для Беларусі і роля Германіі ў падтрымцы дэмакратычнай Беларусі.

Па словах дырэктара прадстаўніцтва фонда Конрада Адэнаўэра ў Беларусі Якаба Валенштайна, хоць працэс ўступлення ў ЕС з'яўляецца доўгім і цяжкім нават пры самым аптымістычным сцэнары, важна выкарыстоўваць момант і прыцягнуць увагу да Беларусі і яе еўрапейскасці ўжо цяпер, працаваць над так званым "пашырэннем еўрапейскай свядомасці". Вялікія і магутныя краіны ЕС, такія як Германія, могуць адыграць вырашальную ролю ў гэтым працэсе. ЕС неабходна інвеставаць у фарміраванне пазітыўнага іміджу Беларусі, каб яе ўспрымалі як еўрапейскую краіну, і калі з'явіцца акно магчымасцяў, і ўрад дэмакратычнай Беларусі падасць заяўку на сяброўства ў ЕС, гэта будзе ўспрынята ў Брусэлі як вяртанне "дадому", далучэнне да еўрапейскай сям'і.

Асноўныя вынікі апытання

Беларускі офіс фонда Конрада Адэнаўэра у супрацоўніцтве з цэнтрам Мартэнса правёў апытанне сярод еўрапейскіх чыноўнікаў, дыпламатаў і палітыкаў, каб ацаніць неабходнасць еўрапейскага падыходу да Беларусі. Даследаванне, якое называецца "Апытанне асоб, якія прымаюць рашэнні: у пошуках еўрапейскай стратэгіі для Беларусі", было ініцыявана вясной 2023 года. У агульнай складанасці ў апытанні прынялі ўдзел 13 чалавек, якія працуюць па Беларусі на розных пасадах, уключаючы паслоў, членаў парламента, дырэктараў і кіраўнікоў дэпартаменту ў розных установах. Большасць рэспандэнтаў была з Германіі, але таксама з іншых краін ЕС, уключаючы Літву, Польшчу, Швецыю, і краін, якія не ўваходзяць у ЕС, напрыклад Грузіі, Нарвегіі, Украіны.

Толькі 30 адсоткаў рэспандэнтаў заявілі, што ЕС прытрымліваецца стратэгічнага падыходу да Беларусі, і амаль 70 адсоткаў прызналі адваротнае: у ЕС няма стратэгічнага падыходу да гэтай краіны. У адказ на пытанне, ці ёсць неабходнасць у такім стратэгічным падыходзе, 100 адсоткаў рэспандэнтаў адказалі сцвярдзальна, пацвердзіўшы, што існуе попыт на еўрапейскую стратэгію для Беларусі.

Іншае пытанне, зададзенае падчас апытання, гучала так: "Якой павінна быць галоўная мэта стратэгічнага плана для Беларусі?". Большасць рэспандэнтаў выбрала варыянт "аднавіць правы чалавека і дэмакратычнае кіраванне ў Беларусі" (53%). Іншыя адказы, абраныя ўдзельнікамі, таксама не

былі звязаныя з геапалітычнымі мэтамі і былі сканцэнтраваны на ўнутрыпалітычных пытаннях, такіх як "дапамагчы беларусам самім вызначыцца са сваім лёсам і паскорыць дэмакратычныя пераўтварэнні". Падрыхтоўка Беларусі да ўступлення ў ЕС была другім па папулярнасці адказам у гэтай катэгорыі, які набраў каля 23%. Ніводзін з рэспандэнтаў не абраў варыянт, згодна з якім мэтай стратэгічнага падыходу павінна быць ператварэнне Беларусі ў геапалітычна нейтральную краіну, як гэта было да 2020 года.

У адказ на іншае пытанне "Ці лічыце вы, што стратэгічныя інтарэсы Беларусі (насельніцтва ў цэлым) супадаюць са стратэгічнымі інтарэсамі Еўрапейскага Саюза?" большасць удзельнікаў дала станоўчы адказ (85%).

Падтрымка Германіяй дэмакратычнай Беларусі

У лістападзе 2023 года ў Германіі быў створаны Міжнародны альянс груп сяброўства з Беларуссю ў розных парламентах. Усяго ў інаўгурацыйнай сустрэчы прынялі ўдзел прадстаўнікі 17 краін, якія прызналі, што Беларусь належыць да еўрапейскай сям'і.

У дадатак да гэтага, на працягу таго ж месяца ўрад Германіі, прадстаўлены кааліцыяй трох партый - Сацыял-дэмакратаў, Зялёных і лібералаў - унёс прапанову аб прыняцці рэзалюцыі і правёў дэбаты па Беларусі ў парламенце Германіі. Гэта ўжо другая значная дыскусія па Беларусі ў парламенце Германіі. Першая такога ж маштабу была ініцыявана партыяй ХДС / ХСС у студзені 2023 года і ўтрымлівала фармулёўку "вяртанне Беларусі ў еўрапейскую сям'ю народаў". Такім чынам, першыя дэбаты на высокім узроўні па Беларусі ў Германіі адбыліся яшчэ да таго, як беларускія дэмакратычныя сілы заявілі аб сваім імкненні ўступіць у ЕС у жніўні 2023 года. Адзінай партыяй, якая адкрыта выступіла супраць гэтай прапановы, была "АдГ", правая папулісцкая партыя Германіі. Хоць першая рэзалюцыя не была прынятая яшчэ ў студзені, ініцыяваная ўрадам рэзалюцыя атрымала неабходную падтрымку і была прынятая парламентам. Яна мае шмат агульнага з першай прапановай рэзалюцыі, уключаючы "прыняцце Беларусі ў сям'ю еўрапейскіх народаў", але таксама прадугледжвае шэраг канкрэтных мер па падтрымцы беларускага дэмакратычнага руху і грамадзянскай супольнасці, такіх як аказанне дапамогі тым, хто знаходзіцца ў выгнанні, закрыццё шчылін у санкцыях і падтрымка дэмакратычных рэформаў. У дадатак да гэтага, у другой рэзалюцыі робіцца моцны акцэнт на вызваленні палітычных зняволеных і распрацоўцы плана еўрапейскай перспектывы для Беларусі. Цяпер задача ўрада Германіі заключаецца ў тым, каб распрацаваць канкрэтныя крокі ў адпаведнасці з планам, якія спрыялі б абароне суверэнітэту і свабоды Беларусі.

Такім чынам, у цэлым, сярод нямецкіх палітыкаў існуе моцная падтрымка еўрапеізацыі і дэмакратызацыі Беларусі, якая трымаецца на двух асноўных прынцыпах: падтрымка беларускага народа ў выгнанні цяпер і падтрымка еўрапейскіх амбіцый дэмакратычнай Беларусі ў будучыні. У цэлым, Германія разглядае працэс аказання дапамогі дэмакратычнай Беларусі як частку больш

маштабнага пытання гістарычнай адказнасці і абавязку падтрымліваць дэмакратыю і рухі за свабоду ў Еўропе і за яе межамі.

4. Асноўныя выклікі для пашырэння Еўропы.

Па словах Каці Глод, палітычнага аналітыка Еўрапейскай сеткі лідэраў, пашырэнне зноў стаіць на парадку дня Еўрапейскага Саюза. Пасля 10 гадоў застою ў перамовах аб пашырэнні вайна ва Украіне прымусіла ЕС пачаць сур'ёзна задумвацца аб сваіх суседзях, аб стабільнасці і бяспецы на сваіх межах.

<https://spanish-presidency.consilium.europa.eu/en/news/european-comission-madrid-spanish-presidency-council-eu/> У ліпені 2023 года, падчас аднаго з мерапрыемстваў, прысвечаных пачатку іспанскага старшынства ў ЕС, прэм'ер-міністр Іспаніі Педра Санчэс адзначыў, што "еўрапейскі парадак змяняецца ў бягучы момант, і ЕС павінен мяняцца разам з ім".

Аднак існуе некалькі асноўных выклікаў для пашырэння Еўропы, якія таксама ўплываюць на шанцы для Беларусі мець еўрапейскую перспектыву. Гэтыя выклікі тычацца ўнутраных рэформаў, якія ЕС павінен правесці, каб прыняць новыя дзяржавы ў свой саюз. Адзін з выклікаў - галасаванне кваліфікаванай большасцю і яго прымяненне ў падатковай палітыцы, агульнай знешняй палітыцы і палітыцы бяспекі. Другое важнае пытанне тычыцца размеркавання сродкаў рэгіянальных фондаў ЕС і яго сельскагаспадарчай палітыкі.

Многія эксперты сыходзяцца ў меркаванні, што ажыццяўленне рэформаў, якія тычацца галасавання кваліфікаванай большасцю, можа стаць праблематычным і, верагодна, знізіць зацікаўленасць такіх краін, як Германія і Францыя, у правядзенні палітыкі пашырэння. У выніку гэта можа стаць сур'ёзнай перашкодай на шляху для далучэння краін-заяўнікаў.

Што тычыцца сельскагаспадарчай палітыкі, то пры рэструктурызацыі фондаў ЕС неабходна зрабіць некалькі важных пераўтварэнняў. Украіна - адна з найбуйнейшых аграрных краін Еўропы і адна з самых бедных. Гэта азначае, што калі Украіна ўступіць у ЕС, то большая частка сельскагаспадарчых фондаў будзе пераведзена туды, а таксама ў іншую краіну-заяўніка - Малдову. Існуе небяспека, што, як толькі шырокая грамадскасць і палітычныя эліты ў еўрапейскіх сталіцах ўсвядомяць гэта, іх цікавасць да пашырэння ЕС і прыняцця Украіны і Малдовы ў якасці членаў ЕС значна знізіцца.

Акрамя таго, уступленне ўсіх краін-кандыдатаў у ЕС магчымае толькі пры ўмове аднагалоснай згоды. Такім чынам, любая краіна ЕС можа заблакаваць рашэнне аб прыёме заяўніка ў любы час. У першую чаргу гэта тычыцца Венгрыі, якая часта ўздымала пытанне аб венгерскіх меншасцях ва Украіне ў якасці прычыны запаволення працэсу далучэння. Іншыя краіны, якія могуць адмоўна паўплываць на шанцы Украіны на ўступленне ў ЕС - гэта Славакія, а таксама Польшча, дзе [фермеры блакуюць](#) польска-ўкраінскую мяжу з лістапада 2023 года, баючыся наступстваў адкрыцця рынкаў ЕС для Украіны.

Існуе таксама некаторая няпэўнасць адносна палітычнага кіраўніцтва Францыі. Прэзідэнт Макрон, які ў цэлым падтрымлівае палітыку пашырэння, павінен будзе пакінуць сваю пасаду прыкладна праз тры гады, і невядома, хто прыйдзе да ўлады ў Францыі пасля яго. Не выключана, што новым французскім лідарам можа стаць Мары Ле Пен, якая негатыўна ставіцца да пашырэння ЕС. Дадатковую няпэўнасць утварае той факт, што некаторым дзяржавам-сябрам ЕС прыйдзецца правесці рэферэндумы, перш чым пагадзіцца на пашырэнне.

Яшчэ адной праблемай для працэсу ўступлення Украіны ў ЕС з'яўляецца вайна, якая працягваецца. Нават калі вайна скончыцца, вялікую ўвагу неабходна будзе надаць ажыццяўленню рознабаковых унутраных рэформаў, накіраваных на барацьбу з карупцыяй і забеспячэнне вяршэнства закона, перш чым Украіна зможа ўступіць у ЕС.

Такім чынам, з-за шматлікіх праблем, названых вышэй, пашырэнне можа быць рэалізавана не ў поўным аб'ёме, і краіны-кандыдаты, верагодна, далучацца толькі да некаторых асобных інструментаў ЕС, такім як падача заяўкі на спецыяльнае фінансаванне або ўдзел толькі ў некаторых механізмах галасавання ЕС. У гэтых адносінах [Еўрапейская палітычная супольнасць](#) можа стаць інклюзіўнай платформай як для дзяржаў-членаў ЕС, так і для дзяржаў, якія не ўваходзяць у ЕС, для абмену думкамі, выпрацоўкі ідэй і прыняцця мер па рашэнні агульных праблем.

5. Аргументы за і супраць еўрапейскай перспектывы для Беларусі.

Еўрапейская перспектыва для Беларусі - адна з самых супярэчлівых тэм для беларускіх экспертаў. Аднадушнай думкі з гэтай нагоды няма і сярод беларускіх дэмакратычных сілаў. Аднак у жніўні 2023 года яны прынялі ["Дэкларацыю аб будучым членстве Беларусі ў ЕС"](#) на канферэнцыі "Новая Беларусь". Па словах Розы Турарбекавай, палітычнага аналітыка Інстытута развіцця і сацыяльнага рынку для Беларусі і Усходняй Еўропы (IDSMBEE), для паўстання гэтага дакумента мелі значэнне дзве асноўныя групы фактараў.

Да першай групы адносяцца геапалітычныя фактары. Зыходзячы з іх, вайна Расіі супраць Украіны, якая працягваецца, рост ідэалагічнай канфрантацыі, адмова ад прынцыпу нейтралітэту і бяз'ядзернага статусу, замацаваная ў новай рэдакцыі беларускай Канстытуцыі, прынятай у лютым 2022 года, змянілі імідж Беларусі як краіны, якая балансуе паміж Расіяй і ЕС. Час "сітуацыйнага нейтралітэту", які калісьці быў распрацаваны ў праграмных дакументах Мінскага дыялогу, ужо прайшоў. Новая Канстытуцыя 2022 года паклала канец статусу Беларусі як гаранта рэгіянальнай бяспекі.

Другая група складаецца са структурных фактараў. А менавіта тое, што пратэсты пасля выбараў 2020 года і наступныя падзеі спрыялі фармаванню групы рашучых прыхільнікаў палітычных пераменаў у Беларусі, а таксама загартаванню беларускіх дэмакратычных сіл у выгнанні.

Дэкларацыя і ўся ідэя еўрапейскай перспектывы для дэмакратычнай Беларусі ў цэлым выклікалі бурныя дэбаты сярод беларускіх экспертаў. Першы набор аргументаў супраць можна пазначыць як "яшчэ не час". На іх думку, цяпер не адпаведны час думаць пра еўрапейскую перспектыву з-за вайны, жорсткіх рэпрэсій і ўзрастаючых таталітарных тэндэнцый у Беларусі. Такім чынам, галоўнай задачай дэмакратычных сіл павінна быць барацьба за змену палітычнага рэжыму і садзейнічанне дэмакратычнаму пераходу ў Беларусі.

Другі набор аргументаў апелюе да сацыялагічных даследванняў. Згодна з [наяўнымі вынікамі грамадскіх апытанняў](#), у цяперашні час існуе даволі невялікая колькасць беларусаў, якія падтрымліваюць праеўрапейскі выбар сваёй краіны.

Аргументам на карысць еўрапейскай перспектывы з'яўляецца сцвярджанне аб тым, што Беларусь з'яўляецца часткай Еўропы, і беларускаму грамадству блізкія еўрапейскія каштоўнасці. Існуе шэраг аргументаў гістарычнага кшталту, якія абгрунтоўваюць тое, што гісторыя Беларусі - гэта гісторыя еўрапейскай краіны. У гістарычных крыніцах згадкі пра Магдэбургскае права, гісторыю Вялікага Княства Літоўскага, Рэчы Паспалітай, Беларускай Народнай Рэспублікі часцяком увязаныя з Беларуссю. Усе гэтыя палітычныя ўтварэнні былі еўрапейскімі па сваёй прыродзе.

Усю спрэчку вакол праеўрапейскай перспектывы таксама часта акрэсліваюць такім чынам, што еўрапейскі выбар ўяўляе сабой выбар летуценнікаў і ідэалістаў, у той час як больш крытычны пункт гледжання дэманструе рэалістычную перспектыву.

Хоць з сацыялогіяй адназначна цяжка спрачацца, і колькасць прыхільнікаў праеўрапейскага выбару Беларусі, па ўсім відаць, даволі нізкая, важна мець на ўвазе тое, што беларускае грамадства за апошнія тры дзесяцігоддзі не рабіла выбар, ані ў сферы ўнутранай палітыкі, ані ў геапалітычных пытаннях. Такім чынам, беларускае грамадства, рэпрэсаванае беларускім рэжымам, не гатовае да таго, каб зрабіць праеўрапейскі геапалітычны выбар. Лукашэнка і яго асяроддзе практычна навязалі беларускаму грамадству мадэль цесных адносін з Расіяй у рамках Саюзнай дзяржавы Расіі і Беларусі. Гэта прывяло да ўзмацнення залежнасці Беларусі ад падтрымкі Крамля, няздольнасці канкураваць і супрацоўнічаць на роўных з Расіяй і, як вынік, да паступовай страты беларускага суверэнітэту.

Адной з галоўных праблем для фарміравання праеўрапейскай знешняй палітыкі з'яўляецца рэакцыя Расіі, гэта значыць, што Расія можа ўмяшацца, нават ваенным шляхам, калі Беларусь вырашыць пакінуць яе арбіту і ўзяць курс на захад. Аднак гэтыя асцярогі неабгрунтаваныя, паколькі геапалітычны кантэкст істотна змяніўся з тых часоў, калі Расія пачала поўнамаштабнае ўварванне ва Украіну ў 2022 годзе. Расійская армія больш не мае іміджу непераможнай арміі, і Расія знаходзіцца пад значным ціскам эканамічных санкцый, а таксама палітычнай ізаляцыі.

У сярэднетэрміновай перспектыве існуе верагоднасць адкрыцця акна магчымасцяў, якое дазволіла б дэмакратычнай Беларусі скарыстацца

момантам і пачаць працэс гістарычных пераменаў у Беларусі. Таму цяпер самы зручны час для самаідэнтыфікацыі беларускай нацыі. Хоць працэс уступлення ў ЕС можа быць доўгім і складаным, ён дае шанец пачаць пісаць гісторыю дэмакратычнай Беларусі з новай старонкі.

Панэль 2. Меркаванні і праграмы беларускіх дэмакратычных сіл адносна еўрапейскай перспектывы Беларусі.

У ходзе гэтай дыскусіі беларускія палітычныя дзеячы прадставілі свае пазіцыі ў адносінах да [Дэкларацыі аб будучым членстве Беларусі ў ЕС](#), а таксама сваё бачанне таго, як можа быць ажыццёўлены працэс уступлення Беларусі ў ЕС. Яны абмеркавалі напрамкі, праграмы і кампаніі, якія могуць быць выкарыстаны для дасягнення гэтай мэты, і што можна зрабіць "тут і цяпер" у выгнанні.

1. Адрозненні ў стратэгіі.

Хоць дэкларацыя пра будучае членства Беларусі ў ЕС, прынятая на другой канферэнцыі "Новая Беларусь", уяўляе сабой агульную пазіцыю беларускіх дэмакратычных сіл, ёсць некалькі беларускіх палітычных дзеячаў, якія відавочна або няяўна выступаюць супраць перспектывы ўступлення Беларусі ў ЕС. Падчас самой канферэнцыі "Новая Беларусь", а таксама ў сродках масавай інфармацыі [скептычныя ацэнкі](#) еўрапейскіх перспектыв Беларусі былі выказаны такімі грамадскімі дзеячамі, як Іван Краўцоў (уваходзіць у сакратарыят Каардынацыйнай рады) і Вольга Кавалькова (сябра Каардынацыйнай рады). Акрамя таго, падчас гэтай панэльнай дыскусіі прадстаўніца Міжнароднага офіса "Нашай партыі" ("Гавары праўду") Вольга Цесакова ад імя Андрэя Дзмітрыева, палітвязня і кіраўніка "Нашай партыі", прадставіла праграму, у якой падкрэслівалася неабходнасць прытрымлівацца пазіцыі "імкнення да нейтралітэту", рэфармуючы Еўразійскі эканамічны саюз (ЕЭС) і надаючы асаблівую ўвагу супрацоўніцтву паміж ЕЭС і ЕС. Акрамя таго, спадарыня Цесакова прапанавала выйсці з саюзнай дзяржавы, перагледзець адносіны з Расіяй і падпісаць пагадненне аб адказным суседстве. Яна падкрэсліла неабходнасць паўнавартаснага ўдзелу ў праграме "Усходняе партнёрства", уступлення ў Раду Еўропы, але не ў Еўрапейскі Саюз. Акцэнт быў зроблены на неабходнасці кіравацца "нацыянальнымі інтарэсамі" ў знешняй палітыцы.

Прапановы Вольгі Цесакавай, якія прадстаўляюць пазіцыю "Нашай партыі", дэманструюць, што не ўсе палітычныя дзеячы сярод беларускіх

дэмакратычных сіл гатовыя прытрымлівацца мэты ўступлення ў Еўрапейскі Саюз у будучыні.

Аднак можна канстатаваць, што пераважная большасць падтрымлівае галоўную мэту аб будучым членстве Беларусі ў Еўрапейскім Саюзе, абвешчаную ў Дэкларацыі. Напрыклад, рашучую падтрымку Дэкларацыі ў ходзе гэтай панэльнай дыскусіі выказалі намеснік старшыні і прадстаўнік па замежных справах Аб'яднанага Пераходнага Кабінету, Валерый Кавалеўскі, і прадстаўнік Офіса Святланы Ціханоўскай, Анатоль Лябедзька; кіраўнік камітэта па замежных справах Каардынацыйнай Рады Таццяна Марыніч; прадстаўнікі забароненай партыі "Грамада" Ганна Канюс; лідар хрысціянскіх дэмакратаў і "Руху беларускай салідарнасці" Віталь Рымашэўскі, а таксама старшыня Руху "За Свабоду" Юрась Губарэвіч.

Гатоўнасць беларускіх дэмакратычных сіл прыняць меры па рэалізацыі еўрапейскай перспектывы для дэмакратычнай Беларусі з'яўляецца значным палітычным крокам, які адлюстроўвае важны геапалітычны выбар беларускіх прадэмакратычных элітаў.

2. Абгрунтаванне прынятых рашэнняў.

Выступоўчы на гэтай дыскусійнай панэлі прадставілі свае пазіцыі і абгрунтаванне сваіх палітычных тэзісаў, якія тычацца трох асноўных аспектаў: каштоўнасцяў, грамадскай думкі, а таксама нацыянальнай і рэгіянальнай бяспекі.

Каштоўнасці

Працягваючы дыскусію з першай панэлі аб каштоўнасцях беларусаў і прывабнасці ЕС, дакладчыкі падкрэслілі, што пратэсты 2020 года насілі праеўрапейскі характар у каштоўнасным сэнсе, а не геапалітычным". Валерый Кавалеўскі і Таццяна Марыніч адзначылі, што патрабаванні пратэстоўцаў былі заснаваныя на еўрапейскіх каштоўнасцях, такіх як сумленныя выбары, правы чалавека, дэмакратыя, свабода слова і вяршэнства закона. Таццяна Марыніч падкрэсліла, што падчас пратэстаў 2020 года колькасць прыхільнікаў еўрапейскай інтэграцыі дасягнула 40 адсоткаў. Па словах Валерыя Кавалеўскага, менавіта сваімі патрабаваннямі беларусы фактычна выказалі сваю прыхільнасць еўрапейскаму шляху развіцця. Такім чынам, гэты аргумент - еўрапейскія каштоўнасці беларусаў - стаў першым аргументам на карысць праеўрапейскага выбару.

Віталь Рымашэўскі ў гутарцы з Якабам Валенштэйнам заявіў, што еўрапейскія матэрыяльныя выгоды, найбольш прывабныя для беларусаў, насамрэч сведчаць не пра іх прагматызм, а хутчэй пра імкненне да асабістага росту ў процівагу старым савецкім каштоўнасцям прыналежнасці да "вялікай краіны".

Грамадскае меркаванне

Гэты аргумент вельмі спрэчны, і прадстаўнікі дэмакратычных сіл па-рознаму яго ацэньваюць. З аднаго боку, вядома, што значная частка беларускага грамадства мае [сімпатыі да Расіі](#), але гэта не азначае, што яна падтрымлівае інтэграцыю з Расіяй, у тым ліку перспектыву стаць адзінай дзяржавай з Расіяй. [З іншага боку, колькасць прыхільнікаў еўрапейскай інтэграцыі складае каля 14-15 адсоткаў](#). У ходзе дыскусіі Юрась Губарэвіч звярнуў увагу на складаныя ўмовы правядзення сацыялагічных апытанняў у Беларусі. Таццяна Марыніч звярнула ўвагу на тое, што ва ўмовах антыеўрапейскай рыторыкі афіцыйных СМІ ў апошнія дзесяцігоддзі і цяперашняга адкрытага запалохвання, лічбу ў 25 адсоткаў можна лічыць вельмі высокай. Акрамя таго, яна падкрэсліла, як адзначалася вышэй, што ў перыяд пратэстаў павялічылася колькасць прыхільнікаў еўрапейскай інтэграцыі. Беларускія палітыкі прыйшлі да высновы, што пры спрыяльных умовах грамадскае меркаванне можа стаць значна больш праеўрапейскім. Аднак для павышэння прывабнасці ЕС і перспектывы ўступлення неабходныя канкрэтныя дзеянні "тут і цяпер".

Нацыянальная і рэгіянальная бяспека

Большасць выступоўцаў заявілі, што ў 2022 годзе сітуацыя ў Беларусі кардынальна змянілася, што ставіць перад беларусамі пытанне аб геапалітычным выбары. Са слоў Валерыя Кавалеўскага, Лукашэнка "перайшоў рубікон", прыняўшы ўдзел у агрэсіі супраць Украіны. З гэтага моманту пагроза страты суверэнітэту і незалежнасці стала для Беларусі рэальнай. Акрамя таго, унутры краіны ўзмацніліся рэпрэсіі за беларускую мову, у галіне культуры і адукацыі. Палітычная платформа "імкнення да нейтралітэту" страціла сваю актуальнасць. Ганна Канюс, якая прадстаўляе забароненую партыю "Грамада", прадставіла вынікі ўнутрыпартыйнай дыскусіі і заявіла, што ў будучыні Беларусі неабходна ўступленне не толькі ў ЕС, але і ў НАТА.

Такім чынам, сяброўства Беларусі ў Еўрапейскім Саюзе акрэслена беларускімі дэмакратычнымі сіламі як засцеражэнне ад збліжэння рэжыму Лукашэнкі з Крамлём і патэнцыйнай страты суверэнітэту Беларусі праз інтэграцыю ў рамках Саюзнай дзяржавы з Расіяй.

3. Вобласці супрацоўніцтва: розныя акцэнтны.

Меркаванні і прапановы беларускіх палітычных дзеячаў па набліжэнні еўрапейскай перспектывы можна прааналізаваць і сістэматызаваць у адпаведнасці са стратэгічным і тактычным падыходамі.

Стратэгічны падыход прадугледжвае падрыхтоўку праектаў рэформаў, праекта Пагаднення аб асацыяцыі і дарожных мапаў з чаканнямі і намерамі паскарэння ўступлення ў ЕС.

Тактычны падыход прадугледжвае намаганні па абароне інтарэсаў беларусаў, лабіраванне спрыяльнай для іх візавай палітыкі; культурны, адукацыйны і прафесійны абмен, падтрымку нізавых ініцыятыў грамадзянскай супольнасці.

Падзел на два падыходы дапамагае звярнуць увагу на акцэнт, якія робяць пэўныя палітычныя суб'екты. Ні адзін з іх не прадэманстраваў нейкага аднаго падыходу ў сваіх праграмах і бачанні знешнепалітычных мэтаў Беларусі. Існуюць розныя змешаныя падыходы з дамінаваннем таго ці іншага ў залежнасці ад палітычнага капіталу, рэсурсаў, функцыянальнай самаідэнтыфікацыі і мэтаў гэтых дзеячаў.

Стратэгічны падыход у яго пашыраным выглядзе быў прадэманстраваны прадстаўнікамі Аб'яднанага Пераходнага Кабінету і Офіса Святланы Ціханоўскай. У прыватнасці, Валерый Кавалеўскі прапанаваў тры напрамкі работы: 1) Праца з беларускім грамадствам для тлумачэння ўсіх пераваг уступлення ў ЕС; 2) Праца з еўрапейскімі партнёрамі для ўзмацнення ўяўлення пра Беларусь як пра еўрапейскую краіну; 3) Інстытуцыяналізацыя адносін з ЕС шляхам стварэння фармалізаваных груп: Кантактная група з ЕС, Кансультатыўная група з Радай Еўропы, магчымасць прызначэння спецыяльнага прадстаўніка ЕС для супрацоўніцтва з дэмакратычнымі сіламі. Кавалеўскі акрэсліў працу над праектам Пагаднення аб асацыяцыі як адзін з асноўных напрамкаў для набліжэння еўрапейскай перспектывы, асабліва адзначыўшы складанасць працы над эканамічным блокам.

Падрабязны план па шэрагу кірункаў быў прадстаўлены Анатолям Лябедзькам, які ў цэлым дэманструе чыста стратэгічны падыход. Ён прапанаваў пачаць стратэгічны дыялог з ЕС, падпісаць пагадненне з Еўрапейскім парламентам, прызначыць спецыяльнага прадстаўніка па Беларусі, падрыхтаваць заканадаўства для будучай інтэграцыі з улікам вопыту Малдовы, Грузіі і Украіны, а таксама развіваць далейшае супрацоўніцтва з парламентамі еўрапейскіх краін і ствараць групы сяброўства з Беларуссю ў кожным з іх.

Ганна Канюс прапанавала падыход, блізкі да стратэгічнага, падкрэсліўшы неабходнасць распрацоўкі праекта рэформаў і правядзення аўдыту дзейнага беларускага заканадаўства для вызначэння маштабу неабходных захадаў.

Юрась Губарэвіч (Рух За Свабоду) таксама прадставіў пазіцыю з дамінуючым стратэгічным падыходам. Ён прапанаваў распрацаваць дарожныя мапы па змяненні беларускага заканадаўства - ад праектаў канстытуцыйных рэформаў да рэформаў у розных галінах. Таццяна Марыніч прапанавала распрацаваць дарожную мапу для ўступлення ў ЕС на аснове рэзалюцыі, прынятай Каардынацыйнай Радай.

Тактычны падыход быў у значнай ступені прапанаваны тымі палітычнымі дзеячамі, якія ставяць сваёй мэтай падтрымку нізавых арганізацый.

У прыватнасці, Віталь Рымашэўскі выступіў з крытыкай стратэгічнага падыходу, назваўшы яго марнаваннем часу. Замест гэтага ён прапанаваў засяродзіцца на "лабіраванні (для беларусаў) такіх рэчаў, як мабільнасць,

магчымасці займацца бізнэсам і вучыцца за мяжой". Ён выступіў за тое, каб гэта стала асновай дарожнай мапы супрацоўніцтва з ЕС, уключаючы падтрымку культурных і адукацыйных ініцыятыў.

Акрамя таго, у рамках тактычнага падыходу, які можа быць рэалізаваны "тут і цяпер", Ганна Канюс звярнула ўвагу на неабходнасць вырашэння візавых пытанняў, аднаўлення пасажырскіх перавозак чыгуначным транспартам, працы з чыноўнікамі памежных рэгіёнаў (нагадваючы ім аб паспяховых праектах), а таксама працягу міжпартыйнага супрацоўніцтва (паміж ЕС і беларускімі дэмакратычнымі партыямі).

Таццяна Марыніч таксама прапанавала шэраг інструментаў, якія адпавядаюць тактычнаму падыходу, уключаючы дарожную мапу па спрашчэнні візавага рэжыму, развіццю абменаў у галіне культуры, адукацыі, бізнесу і іншых прафесійных абменаў, замене прадстаўнікоў рэжыму прадстаўнікамі дэмакратычных сіл у праграме "Усходняга партнёрства", выкарыстоўваючы магчымасці гэтай праграмы для далейшай падтрымкі беларускай грамадзянскай супольнасці. Акрамя таго, спадарыня Марыніч падкрэсліла неабходнасць канструктыўнага супрацоўніцтва паміж Каардынацыйнай Радай і парламентамі еўрапейскіх краін.

Вынікі гэтай панэльнай дыскусіі сцісла прэзентуюць асноўныя схільнасці беларускіх палітычных сілаў у галіне знешняй палітыкі. Выбарчая кампанія ў Каардынацыйную Раду, якая, як чакаецца, адбудзецца вясной 2024 года, можа паслужыць важным пераломным момантам для беларускіх палітычных элітаў, у які ім трэба будзе дакладна вызначыць свае прыярытэты і праграмы, адлюстравашы ў іх стратэгічныя і тактычныя падыходы, якімі яны будуць кіравацца да наступнага выбарчага цыклу.

ВЫСНОВЫ

Адносіны Беларусі і ЕС у цяперашні час перажываюць вырашальны этап у сваім развіцці. З пачатку 2022 года аўтарытарны рэжым Аляксандра Лукашэнкі ў Беларусі адыграў значную ролю ў забеспячэнні магчымасці поўнамаштабнай ваеннай агрэсіі Расіі супраць Украіны. Значэнне Беларусі, як адзінага фармальнага саюзніка Расіі ў Еўропе, для рэгіянальнай бяспекі ў цяперашні час з'яўляецца большым, чым калі-небудзь.

Дэмакратычная Беларусь, прадстаўленая беларускімі дэмакратычнымі сіламі, арганізацыямі грамадзянскай супольнасці і простымі беларусамі, якім давялося ратавацца ад рэпрэсій, працягвае сваю барацьбу супраць рэжыму Лукашэнкі. Праеўрапейскі выбар, які прасоўваецца беларускімі дэмакратычнымі сіламі, дэманструе гатоўнасць беларускіх элітаў бачыць сваю краіну часткай сям'і еўрапейскіх народаў у будучыні. Гэта важны час, калі ЕС можа дапамагчы Беларусі захаваць сваю незалежнасць і суверэнітэт, умацаваць беларускую ідэнтычнасць і дапамагчы беларускай нацыі выжыць.

Таму заходнім палітыкам неабходна надаваць Беларусі большую ўвагу і распрацаваць надзейныя палітычныя механізмы, накіраваныя на вывядзенне Беларусі са сферы ўплыву Расіі і дэмакратызацыю беларускай палітычнай сістэмы. Гэтая палітыка таксама павінна ўмацаваць пазітыўны імідж Захаду ў беларускім грамадстве і забяспечыць дапамогу беларускаму прадэмакратычнаму руху, які актыўна падтрымаў барацьбу Украіны за свабоду. Без распрацоўкі ўсёабдымнай стратэгіі ў дачыненні да Беларусі заходнія ўрады рызыкуюць апынуцца ў больш слабым становішчы ў адносінах да рэжымаў Лукашэнкі і Пуціна і, такім чынам, мець менш эфектыўных інструментаў для паслаблення захопніцкіх амбіцый Расіі ў рэгіёне.

Прыведзеныя ніжэй палітычныя рэкамендацыі, якія былі сфармуляваны на аснове дыскусіі круглага стала "Беларусь - ЕС: ад нейтралітэту да еўрапейскай інтэграцыі" з удзелам экспертаў і прадстаўнікоў беларускіх дэмакратычных сіл, накіраваныя на інфармаванне палітыкаў ЕС аб патрэбах беларускага грамадства і на фармаванне асновы новай стратэгіі ЕС у дачыненні да Беларусі.

Рэкамендацыі:

1. ЕС павінен працягваць аказваць падтрымку беларускім дэмакратычным сілам, грамадзянскай супольнасці і беларусам у выгнанні датуль, пакуль гэта неабходна і пакуль рэжым Лукашэнкі істотна не аслабне і ў Беларусі не адбудуцца дэмакратычныя змены.

Калі ЕС хоча дэмакратычных пераменаў у Беларусі, інвестыцыі ў гэтыя змены павінны адпавядаць заяўленым мэтам. Перш за ўсё, ЕС павінен падкрэсліць, што будучыня дэмакратычнай Беларусі і будучыня Украіны цесна ўзаемазвязаныя, і падтрымка Украіны таксама азначае інвестыцыю ў дэмакратычную будучыню Беларусі. Толькі калі Крэмль і расійскія эліты істотна саслабнуць, у Беларусі могуць адбыцца значныя палітычныя змены.

2. ЕС павінен прызначыць спецпасланніка па сувязях з дэмакратычнай Беларуссю.

Спецпасланнік мог бы выступаць у якасці цэнтральнай фігуры ў ЕС, адказнай за каардынацыю і прыняцце мераў па пытаннях, звязаных з Беларуссю. Такі пасланнік будзе назіраць за працай нацыянальных прадстаўнікоў па супрацоўніцтве з дэмакратычнымі сіламі, якія, напрыклад, ужо прызначаныя такімі краінамі, як Польшча, Эстонія, Швецыя, Літва і Украіна, і які мог бы справаздачыцца перад Еўрапейскім парламентам і Еўрапейскай камісіяй.

3. ЕС мусіць выразна заявіць пра магчымасць еўрапейскай інтэграцыі для дэмакратычнай Беларусі, а таксама пра перавагі, якія яна дае. Акрамя

таго, ЕС павінен распрацаваць стратэгію таго, як данесці гэтую ідэю да беларускіх грамадзян.

ЕС не павінен забываць пра дэмакратычную Беларусь праз пачатак перамоваў аб уступленні з Украінай, Малдовай і Грузіяй. Павінны быць распрацаваны і дакладна сфармуляваны ўмовы і выразная дарожная мапа супрацоўніцтва з дэмакратычнай Беларуссю. Адным з больш канкрэтных крокаў мог бы стаць пераклад напрацаванай заканадаўчай базы ЕС і Капенгагенскіх крытэраў на беларускую мову і спроба данесці да беларускай грамадскасці значэнне еўрапейскай перспектывы.

4. Скарыне важнай задачай для ЕС з'яўляецца пашырэнне магчымасцей камунікацыі грамадзян краін ЕС і Беларусі, павялічэнне інвестыцый ў такія вобласці, як свабода перамяшчэння, магчымасць працаваць і вучыцца ў ЕС для беларускіх грамадзян.

Хоць візавая палітыка адносіцца да кампетэнцыі кожнай з дзяржаў-членаў ЕС, інстытуты ЕС могуць даць рэкамендацыю нацыянальным урадам выкарыстоўваць больш спрыяльны падыход да беларусаў, якія звяртаюцца па візы і вымушаныя пакідаць сваю краіну па палітычных прычынах. ЕС мог бы таксама разгледзець магчымасць правядзення цесных кансультацый са сваімі дзяржавамі-членамі адносна ідэі новага пашпарта для Беларусі, якая прасоўваецца беларускімі дэмакратычнымі сіламі.

5. ЕС павінен інвеставаць у тое, каб зрабіць еўрапейскую перспектыву для беларусаў больш прывабнай альтэрнатывай Еўразійскаму выбару, які прасоўваецца і навязваецца Расіяй.

Для ЕС важна забяспечыць добрыя ўмовы для беларусаў у выгнанні, каб яны маглі жыць і працаваць у недыскрымінацыйным спрыяльным асяроддзі, не маючы клопату з падаўжэннем віду на жыхарства ці адкрыццём банкаўскага рахунка. У гэтым выпадку беларусы, якія пражываюць за мяжой, могуць пазітыўна адклікацца пра ЕС і папулярываць пазітыўны імідж ЕС у Беларусі. Такім чынам, ЕС можа служыць магнітам для беларусаў, падобна той ролі, якую Заходняя Германія выконвала для Усходняй Германіі да аб'яднання краіны.

6. Вельмі важна, каб ЕС аказваў больш падтрымкі розным адукацыйным магчымасцям для беларусаў, асабліва дбаючы пра школьнікаў і студэнтаў бакалаўрыяту.

Фінансавая падтрымка ЕС павінна быць распаўсюджана на іншыя адукацыйныя ініцыятывы, не толькі на Еўрапейскі гуманітарны ўніверсітэт - галоўны беларускі ўніверсітэт у выгнанні. Варта надаваць больш увагі маладзёйшаму пакаленню беларусаў, г. зн. школьнікам і студэнтам універсітэтаў. У якасці канкрэтных прыкладаў можна прывесці конкурсы эсэ на розныя тэмы, звязаныя з ЕС, якія

можна было б прасоўваць праз сродкі масавай інфармацыі, і якія спрыялі б распаўсюджванню еўрапейскіх каштоўнасцяў сярод маладога пакалення беларусаў. Праграма Erasmus+ магла б быць перагледжаная такім чынам, каб яна ўключала магчымасці для супрацоўнікаў універсітэтаў, якія былі звольненыя беларускім рэжымам па палітычных прычынах (цяпер гэта больш за 1000 чалавек).

7. ЕС павінен узмацніць сваю падтрымку ініцыятыў, накіраваных на захаванне беларускай культуры і нацыянальнай ідэнтычнасці, незалежных беларускамоўных СМІ, а таксама выдавецтваў, якія выдаюць кнігі на беларускай.

Падтрымка гэтай сферы асабліва важная цяпер, калі дэмакратычная Беларусь заявіла аб сваім імкненні разарваць сувязі з Расіяй і стаць на праеўрапейскі шлях, у той час як беларусы ўнутры Беларусі рызыкуюць страціць сваю ідэнтычнасць з-за павелічэння прысутнасці рускай мовы ў медыяпрасторы, адукацыі і паўсядзённым жыцці.

8. ЕС павінен распрацоўваць і падтрымліваць праекты, накіраваныя на фарміраванне новага пакалення беларускіх дзяржаўных служачых, якія стануць галоўнымі выканаўцамі рэформаў па пераўтварэнні беларускага грамадства на шляху да еўрапейскай інтэграцыі.

Некаторыя са сродкаў дасягнення гэтай мэты ўключаюць стварэнне экспертных груп для распрацоўкі рэформаў у розных сферах, арганізацыю грамадскіх дыскусій і слуханняў па праектах рэформаў, а таксама абмен перадавым вопытам з экспертамі з краін-кандыдатаў, уключаючы Украіну, Малдову і Грузію.

9. ЕС варта разгледзець магчымасць правядзення маніторынгу настрояў і схільнасцяў дзяржаўных служачых унутры Беларусі шляхам падтрымання адкрытых нефармальных каналаў сувязі з імі.

Гэта дазволіла б ЕС сабраць каштоўную інфармацыю і атрымаць больш дэталёвае ўяўленне аб функцыянаванні сістэмы ў Беларусі пры Лукашэнку, а таксама прадумаць спосабы ўздзеяння на тыя групы дзяржаўных служачых, якія маглі б быць больш схільныя і ўспрымальныя да ідэі больш цеснага супрацоўніцтва з ЕС у будучыні (напрыклад, рэгіянальныя эліты або тыя, хто працуе ў канкрэтных міністэрствах).

10. ЕС варта мець дакладнае ўяўленне аб перашкодах, якія паўстаюць на шляху паспяховай рэалізацыі яго палітыкі пашырэння, і распрацаваць эфектыўныя залагоджваючыя механізмы для памяншэння негатыўнага ўздзеяння гэтых перашкодаў.

Некаторыя са спосабаў вырашэння праблем, якія стаяць перад палітыкай пашырэння, уключаюць у сябе правядзенне ўсебаковага даследавання на тэму

неабходных інстытуцыйных рэформаў унутры ЕС, выпрацоўку механізмаў уплыву на грамадскую думку ў еўрапейскіх сталіцах, каб палітыка пашырэння становілася больш папулярнай, распрацоўку эфектыўнай стратэгіі па мінімізацыі разбуральных дзеянняў неліберальных дэмакратый, такіх як Венгрыя, якія могуць паставіць пад пагрозу працэс далучэння краін-кандыдатаў (Украіны, Малдовы і Грузіі) і магчымаць еўрапейскай перспектывы для дэмакратычнай Беларусі.